

Matej Bogataj

Kar ste si vedno
želeli vedeti o
izkoriščanju

(pa ni bilo nikogar, ki bi vam razložil)

»Kapitalizem temelji na presenetljivem prepričanju, da bodo najbolj pokvarjeni ljudje počeli najbolj pokvarjene stvari za dobrobit vseh.«

J. M. Keysey

Ves čas jamramo, da nam gre vse slabše. Socialne stiske so stalnica na televiziji, raziskujejo ozadja in odmeve, gledamo objokane delavke, ki so jih po tretji garnituri, ki je obljubljala, da zna krmariti in da so strokovnjaki za navigacijo in da jih bodo s svojim znanjem poslali na odprte trge, nazadnje postavili na cesto in zdaj stečajni upravitelj razprodaja tisto, kar je ostalo, stroje, ki so bili nekdaj last teh istih delavk, neprodane zaloge, vse in pod ceno. Ne moremo se ne spomniti začetka filma *Smisel življenja* Monty Pythonov, ko ostareli zavarovalniški uslužbenci iz svojih pisarn naredijo piratsko ladjo in z njo odrinejo proti heroični, če že ne uspešni avanturi, na odprto morje financ (*finanseas*), seveda kot pirati, pod črno zastavo z lobanjo. Potem se ob delavkah (z)najdejo taki, ki si dajo kot veliki krmarji in poveljujoči na tiskovkah listek, da so Slovenci, da ne jamrajo, temveč iščejo rešitve. Takrat se nam zdi, da se omnibus skečev nadaljuje, samo da v filmu Monty Pythonov sam Bog razmišlja o kockastem ali kroglastem

planetu, božec pa o tem, kako iz zagate, ker mu je minister, na katerega se je najbolj naslanjal – s katerim sta najbolj zabijala 'požrešneže' iz policije in sindikatov, ki bi zdaj kar odmrznitev, in to zdaj! –, ušpičil tisto zoprniyo z dodatki na pripravljenost; zategovalec pasu, varuh vitke države, ki nam je v nekem drugem sklicu veseljakov potne stroške in bivalne stroške pripojil k avtorskim honorarjem, da nam zdaj višajo cenzus, ta spaček dvoličnež je našel način, da si je izplačeval del honorarjev kar najmanj obdavčeno. Goljufal proračun, predvsem pa poteptal lastne standarde, bi rekli, če bi jih sploh imel. In vsi se sprašujemo, kako se nam lahko to dogaja, in najpametnejši pravijo: To si privoščijo zato, ker si preprosto lahko. Ker so nad nami, bedno nevedno rajo.

Knjiga esejev Marcela Štefančiča, jr. *Počnite kar hočete, samo ubogajte* s podnaslovom *Eseji o življenju v času smrti* govori prav o tem. Poskuša najprej analizirati položaj in ponuditi izhode – čeprav so nekatere rešitve takšne, da nam zaradi preteklih primerov in izkušenj puščajo malo slab priokus in potem morda res skoraj verjamemo tistim, ki nas opozarjajo, da ni alternative. Kaj je tisto zadaj, kar omogoča politično preživetje goljufu, ki lahko – po vzoru Kantorja iz Cankarjevega *Kralja na Betajnovi*, ki je trdil, da se mu, četudi bi ga zalotili s prestreljenim truplom in puško, iz katere se še kadi, ne bi zgodilo prav nič – ohrani položaj v vladi, ki je svoj imidž naredila in izgubila s protikorupcijskim govoričenjem; ohrani celo po tem, ko s pokeraškim obrazom ponudi odstop, kar je pravzaprav edini preostanek moralne higijene? Eseji iz Štefančičeve tokratne zbirke, ki je od vseh najbolj ostra in vpletena, angažirana in smiselno zaokrožena okoli teme, govorijo ravno o ignoranci manjšine, ki večino vozi scat, in to nalašč. O načinih, na katere to počne, in načinih, kako se teh načinov lahko ubranimo. Govori o ignoranci manjšine, ki si jo privošči, ker si jo lahko, ob pomoči domačih finančnih izdajalcev. Ne 1 %, kar je bilo geslo gibanja 'occupy' kar koli že, več kot pol premoženja sveta ima v rokah 85 najbogatejših Američanov, ki so v času krize samo še pridobili, zapiše Štefančič. Jasno, saj so vzeli preostanku. In mu bodo še, ker se temu ni sposoben zoperstaviti.

Zbirka je razdeljena na enaindvajset poglavij in že začne se udarno – z vicem iz realsocialističnih časov, za katere nas prepričujejo, da so bili ekonomska katastrofa, čeprav pri nas ni bilo brezposelnosti in zaposleni po službi niso hodili po osnovne potrebščine h karitativnim ustanovam, imeli smo blagovne znamke in prometno infrastrukturo, kar smo medtem razprodali, vse v imenu mantre, ki jo navaja Štefančič, namreč, da je država slab gospodar. Vendar so bili to hkrati časi dobrih vicev, recimo tistega ponarodelega, da se delavci delajo, da delajo, delodajalci pa se delajo, da jih plačujejo.

»Le redko kdaj v zgodovini je tako malo ljudi izkoriščalo vse ostale.«

Joseph E. Stiglitz, nobelovec za ekonomijo

Potem Štefančič izvleče iz svojega nabora članek New York Timesa, ki poroča o podjetjih, v katerih se delavci delajo, da delajo, vendar »je ves posel le fikcija«. Podjetje zaposluje nezaposlene, da jim pri naslednji službi ne bi očitali, da so bili medtem tudi brezdelni. Da o blagodejnih učinkih prihajanja na delo za nezaposlene ne govorimo; podjetje je valilnica bodočih zaposlenih, na prvi pogled, na drugega pa prilagajanje na stalno nezaposlenost, na začasne oblike dela in podobno, na vse tisto, kar je srž neoliberalnega pojmovanja trga dela. Fiktivno zaposlovanje in fiktivno poslovanje, ki gre pri projektu za nezaposlene zraven, v za to prirejenih laboratorijskih pogojih, je tako bolj analgetik, blažilec šoka, ki je nastal s tehnološko revolucijo ter robotizirano in globalizirano proizvodnjo; ta prvič ne prinaša novih delovnih mest, zato ne verjemite tistim, ki jih udarjajo v predvolilnih obljubah – lažejo.

Nadaljuje se enako udarno; z razkrinkanjem strategij Amazona, največje spletne štacune, ki na vseh koncih izkorišča zakonodajo držav, pri katerih gostuje, ko pa se zaposleni, ki jih spremljajo na vsakem koraku in tako rekoč nimajo prostega časa, še na dopustu morajo biti dosegljivi, iztrošijo, ko zahtevajo sindikalistične pravice in podobno, Amazon svoje poslovanje preprosto preseli v regijo z veliko stopnjo nezaposlenosti. In večjo podporo oblasti in zakonodaje. Štefančič potegne iz prvih nekaj poglavij, v katerih ne manjka aporij današnje ekonomije, logičen sklep: za delovanje sistema in razvoj družbe in celo tehnologije potrebujemo več države, saj je ravno ta omogočila tehnološko revolucijo, ki jo zdaj izkoriščajo privatni pridobitniki (in potem našteje, kaj vse je v mobilnem telefonu, in samo upam, da to velja za bolj sofisticirane, za mojega pa ne; v glavnem sami sistemi, katerih razvoj je financirala država, izkoriščajo jih pa privatniki).

Več države; ravno to je tisto, pred čemer nas razni strokovnjaki, oprti na ekspertize velikih varuhov 'reda' s strani velikih mednarodnih finančnih ustanov, raznih centralnih in svetovnih bank, bonitetnih hiš in podobnega vsakodnevno svarijo. Doktor klasične filologije, s katerim smo se včasih vsaj občasno družili, je ob enem najinih zadnjih srečanj izjavil nekaj o totalitarnosti socializma, pa se mi je takrat zdelo, da se je zmotil, da se mu je zareklo in da socializem enači z boljševizmom. Pa ne; vse, kar zadiši po reguliranju, je zanj, očitno bere neke druge revije, že totalitarno. Prosti in do konca deregulirani trg – na drugi strani pa stalinizem in petletke, tako bipolaren mora biti njegov svet. Štefančič si upa provocirati in navijati za

državo, predvsem pa je cela knjiga en sam napad na dogmatičnost neoliberalizma in sodobnega kapitalizma, od dogme o nujnosti (od)plačila vsega dolga s strani ravno tistih držav, ki so jim dolg oprostili in so si (tudi) na ta način gospodarsko opomogle in so zdaj prve v nepopustljivosti do upnic, do dogme, da morajo biti dolgovi vedno in do zadnjega poplačani. Obratno, trdi Štefančič, odpis dolgov je vsakič v zgodovini omogočil razcvet in novo stopnjo družbenega delovanja, in nekaj tega tudi obnovi iz knjige *Dolg Davida Graeberja*.

»Prihodnost ni predestinirana – odvisna je od političnih odločitev.«

Marcel Štefančič, jr. (str. 94)

Težko rečem, saj mi je ekonomija kar najbolj tuja in nerazumljiva, koliko so predpostavke citiranih avtorjev pravilne in kje se neha njihov emancipatorični in kinični potencial, je pa v zbirki esejev citiranih cel kup premikačev, ki se upirajo toku; Thomas Pickerty s svojim novim *Kapitalom za XXI. stoletje*, nekaj seveda popolnoma neznanih avtorjev, ki se ukvarjajo z velikimi anomalijami, od nadzora do globalizirane proizvodnje hrane ali gensko spremenjenih rastlin, vendar pa vmes prikliče tudi kakšnega nobelovca za ekonomijo in kakšno alternativno sodobno ekonomsko biblijo združi Štefančič v kompaktno enoto, to pa tako, da povzema in razširja. Pri tem ne aktualizira, globalni kapitalizem in neoliberalizem se mu zdita verjetno do te mere kompaktna, da je vsak prispevek proti njuni blaznosti že drobna rana, ki bo nemogoče stanje naredila tudi do konca zoprno – s tem pa omogočila prekinitev, krizo, ki šele omogoča uvid. Ne samo za tiste spodaj, tudi za tiste zgoraj, katerih mantre in ideologijo pogosto povzema, vendar zato, da bi pokazal, da je res ravno obratno. In da delujejo stvari performativno; neoliberalizem in njegovi eksponenti nekaj napovejo, iz mračnih meandrov in strahov se jim porodi slutnja, potem pa ta začne delovati v realnosti. Iz njihovih strahov in obskurnih teorij se rojeva realnost in mi smo jo pripravljene sprejeti, ker nismo sposobni misliti alternativ. Se nisem mogel ubraniti asociacije na prejšnje čase; ko so nas prepričevali, da je olja ali kave ali sladkorja dovolj, smo se kar naenkrat vsi gužvali po trgovinah, dokler ni vsega tega zmanjkalo. Ker nismo verjeli oziroma smo vedeli, da je res ravno obratno od zatrjevanega. Nekako podobno deluje monolitni sistem, ki nas ves čas prepričuje v zgrešene predpostavke, katerih nedejlovanje in neučinkovitost vidimo na vsakem koraku, vendar se nam zdi, da si ne moremo pomagati. Da ni alternative. *Počnite, kar hočete, samo*

ubogajte je v tem smislu dragocena knjiga; povzema alternativne poglede in Štefančič je presenetljivo sistematičen, ko nam razlaga finančne oceane in bermudske trikotnike s prizivanjem in komentiranjem avtorjev, za (ne) katere smo morda slišali, saj so provokativni in odmevni, samo nikoli se jih nismo upali lotiti. Ker za kaj takega morda nimamo dovolj znanja.

Zbirka esejev ruši ustaljene predstave o svetovni ekonomiji, to pa na paradoksalen način, ki zagradi mantra in ideologijo ravno tam, kjer lahko pokaže na njeno slepo pego. Na točko, kjer je mogoče vstopiti, kjer je mogoče s potegom drobne nitke sparati cel rokav – ali pa star pulover spremeniti v kup volne. Pojasnjuje, na različne načine, da je sklicevanje na ekonomske zakonitosti demagogija; ekonomske zakonitosti in večina odločitev, za katere nam zagotavljajo, da izhajajo iz njih, je namreč političnih. Od trgovinskih sporazumov do gibanja tečajev in razporeditve bogastva; najpomembnejši dogovor, na podlagi katerega si je Evropa po drugi vojni zagotovila socialni mir, je bila določena stopnja socialne države. Ta dogovor je prekinjen in zdaj je namesto njega nastopil mit, ki ga Štefančič razkrinka, da bogatenje bogatih in najbogatejših omogoča pronicanje dobrin in kapitala z vrha navzdol, kot nekakšen zlati dežek. Ni res, in elite so panične in tisto, za kar si s kar najbolj brezobzirnimi sredstvi prizadevajo, za nekakšen monopolni in obenem skrajno deregulirani položaj, potem popravljajo s humanitarnostjo in karitativnostjo. Nekako v stilu stavka, da si je pri nas vsak sam kriv, če je lačen, zakaj pa ne gre h kateri od humanitarnih organizacij; da je za poklicnega katolika to zadnje še dopustno in zadovoljivo delovanje sociale, govori predvsem o njem in o tem, kaj je iz nauka o revežih in za reveže nastalo v dveh tisočletjih, kje so ga izdali njegovi poklicni razlagalci.

Eseji se trudijo biti razumljivi, ker so bili nekateri objavljeni ločeno, je tudi nekaj ponavljanja, pa saj so tudi soočenja ekonomistov in varuhov našega dolga monotono mantranje. Ob zbirki se nam zdi, da ko velike ekonomske teorije prevedemo v vsakdanji jezik, te iztrgamo posvečenem in takrat lahko njihove trike z govejo krvjo in prašičjimi organi tudi presvetlimo.

Naslovi esejev so udarni, od *Neokominterne*, *Novega razreda* ali *TTIP in drugi akronimi smrti*; nasploh je smrt v naslovih vseh Štefančičevih zadnjih esejističnih zbirk, od *Življenja, ki si zasluži, da ga izgubimo* do *Kdor prej umre, bo dlje mrtev*; tudi podnaslov tokratne, *Eseji o življenju v času smrti*, hoče poudariti, da gre za življenje ali smrt.

»Ko nepravilnost postane zakon, postane upor dolžnost.«

Thomas Jefferson

Zbirka se zaključi s poglavji o alternativah, celo z udarno naslovljenim poglavjem *Revolucija*, v katerem so zbrani nekateri citati, ki pozivajo ne samo k premisleku, temveč tudi k delovanju. Čeprav je odskočišče kontroverzen japijevski uživač in žurer Russell Brand, ki je prepričan, kolikor razumem, da bi že paradigmatični obrat, izstop iz dosedanje logike sam po sebi odnesel ohole elite, samo iz drugega zornega kota bi morali pogledati na stvar. Ta preprostost pri menjavi svetovnega reda se nam zdi malo zenovska; tudi tam nas opozarjajo, da nosimo razsvetljenje in budovstvo ves čas s sabo, da nam tega ne more nihče odvzeti, in potem vsi deremo z armafleksi na raztezanje, ker da se vse začne s telesom. Čeprav: stavki tipa »Ne gre toliko za ustvarjanje novih sistemov, kot za neupoštevanjem zastarelih« so mi blizu, in verjetno vsem, ki gledamo ta globalni suicidalni pohod postrušnikov na rob prepada.

Štefančiču se pozna, da je potomec kritike ideologije iz osemdesetih; ko se danes deli priznanja za osamosvojitve in se zdi, da v tem tekmujeta iz nekdanjih članov zveze komunistov nabrana desnica in mehkejša struja v sami Zvezi, ki je svoje interese udejanjala tudi skozi revije tipa Mladina, morda pozabljamo, da je nekaj najodmevnejših afer uspela ubraniti ravno ta teorija. Šele besedila o izvoru in provokativnosti imena Laibach, recimo, so omogočila, da ni obveljal poziv Jureta Pengova in podobnih naivnih umetnostnih diletantov k preganjanju in linču. Šele natančna ikonografska analiza in prirast pomenov, seveda v smeri provokacije in razkrinkavanja okostenelih in ideološko podloženih umetnostnozgodovinskih tez, je omogočila, da se je Plakatna afera, ki je izbruhnila ob remaku nacikunst plakata Novega kolektivizma za proslavo ob štafeti mladosti, iztekla brez represije nad izvajalci, ki so jo zahtevali na drugih področjih Jugoslavije. In ta ista kritika ideologije je tisti bazen, ki je proizvedel tudi naš največji mišljenjski izvozni artikel, Slavoj Žižka.

Štefančič je vseprisotni garač; ob tem, da je verjetno največji poznavalec filmske zgodovine s poudarkom na Hollywoodu, je tudi eden izpostavljenih televizijskih voditeljev. O tem bomo še, vendar se ta neposredna odzivnost, tudi njegova stalna pripravljenost, ko se nam zdi, da je na preži, da gre bolj za *talk show*, ki naj sogovornika postavi tudi v neprijeten položaj, če nima vsega do konca premišljeno, kaže tudi v esejistiki. To je turbo esejizem, pisanje z dodatnim vbrizganjem, ki se, podobno kot paradoksalne escherjevske grafike, recimo iluzija o slapu, ki ga poganja njegov lastni

iztek, ki se napaja iz svojega dna. Zdi se nam, da je ta esejistika spisana hlastno, da ji za skelet služijo druge knjige, ki jih potem nadgrajuje, da ga je zato treba tudi brati enako hitro, kot piše. In ob branju se nam zdi, da lahko vstopimo kadar koli in kjer koli; da so posamezna poglavja kot duhovne vaje, ki naj nam razbijejo iluzijo o kakšnem do te mere obrabljenem pojmu, da o njem ne premišljamo več. Da se ne vprašamo več, komu ta samoumevnost koristi, da ne 'zasledujemo denarja', kot se glasi nasvet obveščevalca v aferi Watergate, imenovanega Globoko grlo; da naenkrat ne vidimo, kako nemočni smo, ker se ne znamo povzpeti nad svet obrabljenih parol in gesel.

Štefančič se dovolj disciplinirano osredotoča okoli svojega predmeta. Eseji tako niso tlačenka ostankov, ki so se nabrali ob siceršnjem publicističnem delu, recimo v podaljšanih kolumnah v tedniku Mladina, temveč se zgoščajo okoli posameznih tem. Že v prejšnjih knjigah oziroma zbirkah; tako se recimo tista z naslovom *Slovenci* ukvarja z domom in svetom, s tem, kako so organizacijo krajine in navade, nekakšno narodno prvotno besedilo življenja, naši rojaki prenesli v tuja okolja. Ob tem, da prebere nekaj o naši prihodnosti, kakor se kaže skozi distopični roman z začetka 20. stoletja in ugotovi, da so se uresničile najbolj čudne in mračne prerokbe iz preteklosti, se posveti še ekscesnima Metodu Trobcu in Silvu Plutu, piše o naših ljudeh na tujem in ekscesih med nami in ugotovi, kot sam definira neko drugo in tuje pisanje, »lepo pokaže, zakaj Slovenija nikoli ne ujame prihodnosti in zakaj vedno izgleda kot dežela, ki ima pred sabo še vso preteklost«. Izbrska izbrana poglavja iz slovenskega izseljenstva, zasleduje naše ladje na tujem in kaže, kako so medtem delovali v generalštabu, kako se je na rodni grudi odvijal kulturni boj, recimo med liberalci in klerikalci, nam daje veliko razlogov za ponos. Slovenec ni samo kanonfuter, ni samo ud v odredu kranjskih Janezov, lahko je izvrsten izdajalec, kadar je le priložnost tudi velik narodni izdajalec; naše gore list je sodeloval pri razkrinkavanju komunistične zarote pod bandero McCarthyja in njegovih, ki so zganjali lov na čarovnice.

Naslednja Štefančičeva knjiga, ki sem jo prebral – nisem vseh, jasno, s svojim obsegom že skoraj dosega tisto kermaunerjevsko skribomanijo, kamor mu ni mogel več nihče bralno slediti, niti Ivo Svetina, to je morda zdržal le Peter Božič, ki je tam iskal sporadične omembe lastnega lika in dela –, je *Zakaj življenje zasluži, da ga izgubimo*. Gre za eseje, nanizane okoli kontroverznih imen in kulturnih ikon ameriškega življenja, od Ammy Winehouse prek Gora Vidala, Kurta Vonneguta, meni nepoznanih stoječih komedijcev, ki so priskrbeli paradoksalni naslov zbirke, pa Rushdieja in

Nabokova, vse tistih torej, ki so se uprli poenotenju, uniformiranju ameriškega mišljenja – in zmagali. Preživeli v našem spominu in v zgodovini zato, ker so s svojimi upornimi in protiestablishmentovskimi potezami prispevali k predrugačenju samorazumevanja nacije. Preživeli zato, ker so pripadali kontrakulturi, torej vsemu tistemu, kar se veže na triado droge, seks in rokenrol, kar je zmagoviti vrednostni trio.

»Zato tudi Evropi zdaj počnejo to, kar je sama nekoč počela Afriki.«

Marcel Štefančič, jr. (str. 146)

Verjetno so najmočnejši del Štefančičeve pisave ravno primerjave; recimo med tistim prej, do česar gojimo vsaj načelno kar največjo možno distanco (ki pa ni dovolj, saj se občasno pojavljajo teze o množični jugonostalgiji, ki naj pokaže, da se tranzicija še ni zgodila v glavah, in obenem razoroži vse skeptike), in tem zdaj. *Zdaj, ko je nova oblast* je bil naslov romana Petra Božiča, in kdor je pričakoval kakršno koli hvalnico novemu, nekaj v otonžupančičevskem stilu, se je nasmolil; vse je od vekomaj isto, to je glavna teza tega pisanja, božičevski obstranci ostajajo takšni v vseh sistemih in tisti, ki jim vladajo, se lahko zelo hitro preoblečejo. Čeprav so se stvari medtem celo zaostriale; Tone Partljič mu v eni svojih komedij, *En dan resnice*, parafrazi Molièrovega *Ljudomrznika*, ko na lokalni časopis zaradi glose, kozerije pridrvi sam premier, v usta položi stavek, da zdaj ni več čas za zajebancijo in svobodo tiska: lahko s(m)o se zajebavali in premetavali besede prej, ko je šlo za izpraznjeno ideologijo, zdaj pa gre zares, saj gre za kapital, za denarje in bogastvo.

Podobno Štefančič; potem ko opravi kraljevsko pot v osrčje novokomponiranega kapitalizma, ko preveri njegov najjudarnejši verbalni arzenal, ki je tako ali tako namenjen samo temu, da bi mi čim manj razumeli in bi bili torej kolikor je le mogoče odtujeni, ko po tej preverbi od verbalnega aparata ne ostane nič več, potem se vrne k primerjavam. Tistega prej in tistega zdaj; se mi zdi očarljiva izpeljava, da Snowd novo razkritje delovanja NSA kaže, da danes sploh ne rabimo UDBE, Stasi, NKVD ali KGB, Securitate in podobnih tajnih policij; nikomur več ni treba panično pogledovati čez ramo, ko ga nadzirajo in zasledujejo, to počnejo visokotehnološko. Menda, piše, gradijo center, ki bo porabil 40 milijonov dolarjev na leto samo za hlajenje svojih gigakapacitetnih pomnilnikov, v katere bo mogoče shraniti vse pridobljeno s prisluhi in vse v naslednjih stotih letih pridobljene elektronske informacije. Če se nam potem zdi, da NSA pomaga bogu, kakor

ga razumejo vzhodnjaki, namreč kot polje pomnjenja, kot polje akaše, nas Štefančič postavi na trdna tla; prisluškovanje sploh ni več tajno in nihče več ga ne skriva, tudi kadar gre za izkazano nezaupanje do nekakšnih evropskih zaveznikov. Prisluškujejo tudi Merklovi, njej še posebej; tako niti ni čudno, da je prišlo vse na dan, to morda niti ni bil 'leaks', pravi Štefančič, saj štos tajnih služb ni v njihovi tajnosti, temveč obratno: če neoliberalizem potrebuje totalitarne sisteme, kar se je pokazalo na primeru Pinochetovega Čila in reaganovske Amerike in thatcherjanske Anglije, potem je to totalitarnost najlažje doseči s tem, da pokažeš, da ni več intime. Da so vsi ves čas pod nadzorom, kar vzame morebitnim upornikom precej elana, jih postavi v panično držo, ta pa rezultira v večji inertnosti in dopuščanju vdorov v intimo, dopuščanju kontrole in podobno.

Jasno je, da je primerjava 'mehkih' totalitarnih prijemov in nadzora, ki bi ga morali biti vsi, ki nimajo česa skrivati, samo veseli, saj je v korist njihove varnosti, nas prepričujejo, in nekdanjih trdih operativcev, ki so gipsali mikrofone v stene in si beležili pijanske pogovore v zakajenem gostilniškem ozračju, provokativna. Razkrivajoča, kolikor nam o svinčenih časih največkrat govorijo tisti, ki so med zadnjimi konvertirali iz partije, pa parlamentarna mularija, ki se časov lahko kvečjemu 'spomni' izpod mize s kakšnih kolektivnih ličkanj koruze ali kakšnega podobnega ruralnega in skoraj folklornega opravila, saj brali niso; zganjajo ideologijo, kako nam je lepše, da prikrivajo nečedno početje, finančno in ideološko kolaboracijo.

Nič presenetljivega, vsaj na drugo žogo, torej ni, da ob konvertitih, ki so neoliberalni sistem spoznali od znotraj, Štefančič citira tudi konvertite in odpadnike in upornike znotraj komunizma. Recimo Đilasa in njegovo knjigo *Novi razred*, ki je sredi petdesetih odjeknila kot bomba, kot atentat na polikano podobo domovine v času po povojni obnovi. Spravila Đilasa v zapor, ob tem pa nedvomno načela, zarezala v realnost; in vse, kar Đilas očita novemu komunističnemu razredu, je mogoče očitati tudi neoliberalcem. Uzurpacijo moči, dvojna merila (glej tudi: Mramor) za naše in druge, posvečenost, nedotakljivost in vzvišenost, obračun z notranjimi odkloni in frakcijami. Zbirka esejev je tako ne le koncentrat tistega, česar nismo prebrali (pa bi morali), je tudi obračun z novodobnim ideološkim aparatom – na enaindvajset strelov. Je pojasnilo, s primeri in citati, kaj pomenijo novi trgovinski sporazumi tipa TTIP, kakšne so pristojnosti držav in kje jih pri tem stiskajo multinacionalke. Je učbenik o dvoličnem odnosu Evrope, in predvsem Nemčije na njenem čelu, do Grčije in mediteranskih držav sploh.

Štefančič je iz fascinacije s Hollywoodom, pa z očaranjem nad velikimi ikonami ameriške kontrakulture, pa s superstarom Hitlerjem prešel na

področje, ki se nas vseh dotika, če nas že ne zanima. Pozno, po prvem valu protestov, pa vendar je v podporo napadom na neoliberalistično dogmo in dejstvom o motivaciji pristašev nanizal kup dejstev in jih statistično podkrepil, vse to pa nabral v dovolj pregledni in populistični obliki, da jo razumem celo jaz. Pri tem so mu v pomoč in odskočišče avtorji, za katere se nam ves čas zdi, da bi jih morali prebrati, pa nam za to zmanjka časa/volje/motivacije (dodajte ustrezno), in spisal zbirko, ki nam odškrne vpogled v aporije sedanjosti. Saj ni treba, da vsi vstanemo, je pa dobro vedeti, čemu sploh. Šele potem je odločitev, da sploh ne, dejanje svobode.